

При изграждането и утвърждаването на първопроходеца като специалист от нов, нетрадиционен за общността вид по пътя му има много и разнообразни препятствия. **От кого са очаквали подкрепа тези хора за преодоляването им?**

Нито един от анкетираните роми първопроходци, не е останал безразличен към отговор, засягащ очакваната **морална подкрепа от семейството** (табл.19). В известен смисъл тя е преди очакваната материална помощ, защото дава сигурност, че дори и да не те подкрепя материално, твоето семейство не скъсва с тебе и вратата към него ти остава отворена. За това цели 0,95 от жените първо са очаквали да се подсигурят с моралната семейна подкрепа и едва тогава са тръгнали да атакуват по-високите степени на образователната система. Интерес представляват тези 0,05 мъже и още толкова жени, които са отговорили с *Не*. Явно при тях желанието да учат е взело връх и са го направили без да очакват благословията на най-близкото си семейно обкръжение. Струва си да се разбере с допълнително изследване как това разминаване със собственото семейство се е отразило на по-нататъшната им съдба. Дали техните семейства са възвърнали моралната си подкрепа към тях или пък напълно са ги лишили от такава и след завършване на образованието.

От друга страна, също голям дял *ИЛ от близкото обкръжение* посочват, че първопроходците са получавали морална помощ от семейството при изграждането им като специалисти (табл.63). Значително по-малки са дяловете на тези, които са посочили позицията *Донякъде*. Подкрепата на близкото обкръжение (табл.64) се очертава по-скоро като частична. Оценката на самите първопроходци за получаваната от семейството морална подкрепа е значително по-висока и категорична. Те дават също така значително по-висока оценка на подкрепата на близкото обкръжение.

Резултатите от табл. 20 показват, че първопроходецът е очаквал **близкото обкръжение** да е по-консервативно в моралната си подкрепа, в сравнение с подкрепата, която му оказва семейството. В близкото му обкръжение влизат бабите и дядовците от двете страни, цялата плеяда от кръвни роднини и родственици, както и по-големите и по-малки братовчеди, които имат своето място в рода и пряко или косвено влияят при взимането на решения.

Тези резултати показват, че в големите традиционни ромски семейства патриархалните норми са още твърде силни. Стълбовете на традицията в тях, съзнателно или несъзнателно, регулират културния обмен с външните за семейството фактори. Те осъзнават собствената си роля за оцеляването на традицията, а включването във високите степени на образование от член на рода е част от нейната промяна или загуба. Семействата на първопроходците обаче, давайки по-високи стойности за морална подкрепа, явно чувстват по-високата си отговорност за бъдещето на собствените си деца, околното за запазване на родовите традиции. Така, рано или късно между семейството на първопроходеца и неговия род възникват конфликти, които по някога остават неразрешими⁶.

Спомням си в ранното си детство, в началото на 60-те години на ХХ век, когато дядо ми по майчина линия, ковач по професия, си купи радио и след като

⁶ Пашова, А. 2002: Толерантност в различността. Университетско изд. „Неофит Рилски“, Благоевград.